

RAPORT Z OBSERWACJI wyborów do Parlamentu RP 13 października 2019 roku

Spis treści

Podziękowania	1
Wprowadzenie	1
Funkcjonowanie instytucji obserwatora społecznego	2
Zaobserwowane nieprawidłowości	3
Problemy organizacyjne	7
Inne zagadnienia poruszane przez obserwatorów:	11
Podsumowanie	12
Załącznik	12

Podziękowania

Jako organizatorzy składamy serdeczne podziękowania wszystkim, którzy jako wolontariusze poświęcili swój czas dla projektu Obywatelska Kontrola Wyborów. Fundacji Batorego dziękujemy za udostępnienie materiałów z wyborów samorządowych 2018, na podstawie których przygotowaliśmy własne materiały pomocnicze i formularz obserwatora. Dziękujemy także Fundacji Odpowiedzialna Polityka za udostępnienie nam swoich materiałów pomocniczych.

Wprowadzenie

Komitet Obrony Demracji przeprowadził w ramach projektu Obywatelska Kontrola Wyborów (OKW) obserwację wyborów do Parlamentu RP w całej Polsce. Do publikowania informacji wykorzystano stronę okw.info.pl.

Raporty z obserwacji wypełniło i wprowadziło do systemu 560 osób, które monitorowały pracę 527 komisji wyborczych i dostarczyły 572 raporty. W niektórych komisjach obserwacją zajmowało się kilka osób. Niektórzy obserwatorzy odwiedzili kilka komisji. Obserwacje miały różny czas trwania. Raport został podzielony na trzy części – dotyczące przygotowania, głosowania i liczenia głosów. Do systemu wprowadzono także dane z 1101 protokołów do Sejmu oraz 1016 protokołów do Senatu.

Obserwatorzy odbyli szkolenia z zakresu prawa wyborczego i obserwacji wyborów. Szkolenie stacjonarne w Krakowie było transmitowane i udostępnione w Internecie. Transmisje z dwóch kamer uzyskały łącznie ponad 9 000 wyświetleń. Obserwatorzy mieli dostęp do materiałów pomocniczych opracowanych przez Fundację Odpowiedzialna Polityka, a także posługiwali się formularzem

obserwacyjnym przygotowanym na podstawie formularza Fundacji Batorego wykorzystanego w ostatnich wyborach samorządowych.

Z myślą o wyborach do Parlamentu RP stworzono nowy system elektroniczny do zbierania danych z obserwacji. W czasie wyborów dostępna była pomoc specjalisty w zakresie prawa wyborczego.

Dane i wykresy obrazujące rozkład odpowiedzi na wszystkie pytania z formularza obserwacyjnego oraz wybrane komentarze obserwatorów przedstawiono w załączniku do niniejszego raportu.

Obserwatorzy prosili komisje o kopie protokołów z wynikami głosowania. W większości wypadków komisje udostępniały te kopie.

Nie wykryto prób oszustwa wyborczego ani nieprawidłowości, które mogłyby wpłynąć na wynik wyborów.

Funkcjonowanie instytucji obserwatora społecznego

Obserwatorzy społeczni delegowani do komisji wyborczych przez KOD w zdecydowanej większości nie napotykali przeszkód podczas obserwacji i byli traktowani życzliwie. Tylko w kilku przypadkach odnotowano problemy spowodowane brakiem wiedzy dotyczącej obserwatorów społecznych i ich uprawnień, zwłaszcza podczas liczenia głosów. W 10% przypadków obserwatorzy mieli trudności z otrzymaniem protokołu z wynikami głosowania ze względu na niedostateczną wiedzę członków komisji wyborczej lub problemy techniczne, np. brak papieru.

Obserwatorzy zgłaszali komisjom uwagi co do sposobu pracy w 15% obserwowanych komisji podczas przygotowania komisji do pracy, w 28% komisji podczas głosowania i w 19% podczas liczenia głosów, najczęściej po to, by przekazać wskazówki na temat organizacji głosowania lub prowadzenia obliczeń. Zgłaszane komisjom uwagi dotyczyły także innych zaobserwowanych nieprawidłowości, opisanych w dalszej części raportu.

Obserwatorzy używali identyfikatorów z imieniem i nazwiskiem, oznaczeniem pełnionej funkcji oraz nazwą lub logo KOD. Informacje na identyfikatory powodowały pewne problemy: było kilka incydentów związanych z logo KOD na identyfikatorze, żądano zmiany na identyfikator bez logo, z samą nazwą organizacji. Kontrowersje wynikały z braku jednoznacznych przepisów w zakresie używania logo.

Z raportów i relacji obserwatorów wynika, że sama obecność obserwatora mobilizowała komisje do lepszej pracy. Obserwatorzy pomagali też komisjom merytorycznie i organizacyjnie.

Wszyscy uczestnicy projektu Obywatelska Kontrola Wyborów pracowali na zasadzie wolontariatu.

Zaobserwowane nieprawidłowości

1. Tajność głosowania

Naruszanie tajności głosowania to najczęściej zgłaszany problem. Uchybienia w tym zakresie odnotowano w 46% obserwowanych komisji wyborczych. Podobnie jak w poprzednio obserwowanych wyborach, tajność naruszali sami wyborcy, głosując „rodzinnie” i wrzucając do urn niezłożone karty. W 43% takich sytuacji komisja nie reagowała lub reagowała tylko czasami. Strażnik urny nie reagował w około 50% przypadków, gdy wyborca wrzucał karty do urny w taki sposób, że można było dostrzec, na kogo oddał głos.

W 40% raportów obserwatorzy zwrócili uwagę na problemy związane ze zbyt małą liczbą miejsc zapewniających tajność głosowania. W godzinach szczytu, z powodu tłoku i za małej liczby miejsc do głosowania tajnego, wyborcy wypełniali karty do głosowania przy parapetach, biurkach czy ścianach. W ocenie obserwatorów jest to problem systemowy.

Zdarzało się, że powierzchnia lokalu była za mała do wyznaczenia większej liczby miejsc do tajnego głosowania.

Zwracano także uwagę na zbyt małe osłony do głosowania ustawione na stolikach, co było istotne szczególnie w sytuacji, gdy stoliki do głosowania znajdowały się zbyt blisko siebie. Do naruszenia tajności głosowania dochodziło także wtedy, gdy karty wrzucone do urny otwierały się w przezroczystej urnie.

Około 26% wszystkich obserwowanych komisji nigdy nie reagowało na naruszenia tajności, 17% komisji reagowało czasami, a 12,5% w większości przypadków. Zawsze w przypadku nieprzestrzegania lub naruszenia tajności interweniowało tylko 8% komisji.

Obserwatorzy zgłaszali różne problemy związane z osobami mającymi trudności z odczytaniem nazwisk na karcie do głosowania. Bywało, że głosujący, tłumacząc się brakiem okularów, prosili o pomoc w głosowaniu, czym naruszali jego tajność.

Rekomendacje:

a) Społeczna świadomość tajności głosowania

Pożądana byłaby skierowana do wyborców kampania medialna dotycząca obowiązku tajności w trakcie oddawania głosu oraz sposobów zachowania tajności głosowania. Można także przekazywać wyborcom karty już złożone lub wymuszać złożenie kart poprzez zastosowanie otworu w urnie tak wąskiego, aby nie dało się do niego wrzucić karty niezłożonej.

b) Przezroczyste urny

Ze względu na problemy z tajnością głosowania wynikające z wrzucania kart niezłożonych, źle złożonych lub otwierających się w urnie, postulujemy rezygnację z przezroczystych urn wyborczych i zastosowanie urn matowych lub zupełnie nieprzezroczystych, tak aby niemożliwe było sprawdzenie, na kogo głosował dany wyborca.

c) Wyposażenie komisji w lupę

Wyposażenie komisji wyborczych w lupę pomogłoby uniknąć sytuacji, w których głosujący, tłumacząc się brakiem okularów, proszą o pomoc w głosowaniu, czym naruszają jego tajność.. Przydatne będzie też przypominanie o konieczności zabrania okularów przez wyborców w kampanii informacyjnej dotyczącej wyborów.

2. Ochrona danych osobowych wyborców

W ponad 12% przypadków komisja wyborcza nie stosowała osłony zakrywającej dane osobowe. W wielu komisjach osłona była stosowana tylko sporadycznie. Nakładki maskujące w takiej formie, jaką stosowano podczas ostatnich wyborów, nie zasłaniają prawidłowo spisu wyborców, np. nie zasłaniają nazwisk w górnej części listy, gdy wiersz podpisującego się wyborcy znajduje się na dole listy. W dwóch komisjach brakowało nakładek zakrywających nazwiska wyborców. Pięciu obserwatorów w dodatkowych uwagach wskazało wprost, że osłony są niewygodne w użyciu, przez co ogranicza się ich stosowanie. Jeden z obserwatorów odnotował, że osłona była wykonana z kiepskiej jakości materiału.

Rekomendacja:

Na podstawie ustnych konsultacji z obserwatorami prowadzącymi kontrolę wyborów w różnych miejscowościach ustalono, że stosowane są rozmaite formy osłon i ich jakość jest nierówna. Rekomendujemy ujednoczenie osłon tak, aby we wszystkich lokalach stosowano je takie same i tej samej wysokiej jakości, wygodne w użyciu zarówno dla członków komisji, jak i dla głosujących. Propozycja rozwiązania tego problemu: wzór arkusza do przysłaniania nazwisk, została załączona do poprzedniego raportu z wyborów do Parlamentu Europejskiego.

3. Nadzór nad urną

W 29% komisji nie było strażnika urny. W takich sytuacjach kontrolę nad urną sprawowała cała komisja. W 13% przypadków zdarzało się, że urna przez pewien czas nie była obserwowana.

Rekomendacja:

Potrzebna jest analiza celowości wyznaczania strażnika urny. W 29% komisji nie było osoby pełniącej taką funkcję i sprawowano kontrolę nad urną w inny sposób. Być może warto zostawić komisjom dowolność organizowania nadzoru nad urną.

4. Wynoszenie kart do głosowania poza lokal wyborczy

W 8% obserwowanych komisji odnotowano próby wynoszenia kart do głosowania poza lokal wyborczy. W zdecydowanej większości przypadków członkowie komisji powstrzymywali wyborców przed wyniesieniem kart z lokalu, jednak nie zawsze. Ośmiu obserwatorów opisało sytuację, w której z braku miejsca na głosowanie w lokalu wyborczym kartę wyniesiono poza lokal w celu oddania głosu.

Rekomendacja:

Należy położyć nacisk na uświadomienie wyborcom zakazu wynoszenia kart z lokalu wyborczego.

5. Brak minimum 2/3 składu komisji

W 14 komentarzach obserwatorzy zwrócili uwagę na brak 2/3 składu komisji wyborczych.

Rekomendacja:

Zaleca się, aby dla jednoznacznego ustalenia 2/3 składu komisji materiały dostarczane komisjom zawierały tabelkę z podaną minimalną liczbą członków komisji, którzy powinni znajdować się w lokalu wyborczym, w zależności od liczebności komisji.

6. Liczenie głosów w podgrupach

W około 28% przypadków stwierdzono liczenie głosów w podgrupach. Zwykle (choć nie zawsze) inni członkowie komisji sprawdzali karty wyborcze, a inni liczyli je powtórnie. Metody liczenia głosów były różnorodne.

Rekomendacja:

W związku z faktem, że zalecenie wspólnego liczenia głosów jest bardzo często ignorowane, być może lepiej byłoby się z niego wycofać. Warto przygotować przykładowe procedury liczenia głosów, opublikowane choćby w formie filmów, dla komisji, które mają z tym kłopot.

7. Niedostateczne zabezpieczenie niewykorzystanych kart do głosowania

W niespełna 4% przypadków zaobserwowano niewystarczające zabezpieczenie opieczętowanych kart wyborczych przed dostępem osób niepowołanych, na przykład karty leżały na krzeselku obok stołu.

Rekomendacja:

Podczas szkoleń dla członków komisji należy położyć większy nacisk na potrzebę zabezpieczenia opieczętowanych kart wyborczych.

8. Brak jasnych instrukcji co do oznaczenia obserwatorów wyborczych

Pięcioro obserwatorów raportowało problemy związane z używaniem identyfikatora z logo KOD. W jednym przypadku wezwano policję. Spór dotyczył tego, czy identyfikator może zawierać logo organizacji obserwującej wybory czy tylko jej nazwę.

Rekomendacja:

Wytyczne dla komisji powinny zawierać jednoznaczną informację dotyczącą ewentualnego umieszczenia na identyfikatorze logo organizacji, która deleguje obserwatora społecznego.

9. Problem z logo komitetu wyborczego umieszczonym w kwadratowej ramce

Na karcie wyborów do Senatu logo Koalicji Obywatelskiej zostało umieszczone w kwadratowej ramce. Dwóch obserwatorów raportowało, że w efekcie zdarzały się karty, na których skreślono kratkę z logo po prawej stronie, a nie kratkę do głosowania po lewej.

Rekomendacja:

Należy poinformować komitety wyborcze o możliwości wystąpienia tego problemu, tak aby ich logo nie wprowadzało wyborców w błąd.

10. Materiały agitacyjne

Problem materiałów agitacyjnych w lokalu wyborczym lub na terenie, na którym lokal się znajduje, wystąpił w niewielu ponad 2% obserwowanych komisji. Kilku obserwatorów zwróciło uwagę na materiały agitacyjne w okolicy lokalu.

Problemy organizacyjne

1. Zbyt małe lokale wyborcze

Problem zbyt małych lokali wyborczych był zgłaszany przez obserwatorów wielokrotnie. Jego efektem było naruszanie tajności, zwłaszcza podczas wzmożonego napływu wyborców. Z ciasnotą pomieszczeń wiązała się za mała liczba stanowisk do głosowania, zbyt małe odległości pomiędzy stanowiskami oraz próby wynoszenia kart poza lokal. Ze względu na tłok komisje nie zawsze miały pełną kontrolę nad przebiegiem głosowania.

Rekomendacje:

a) Organizacja pracy komisji przy dużym ruchu wyborców

Rekomenduje się przygotowanie wytycznych dotyczących zarządzania liczbą wyborców w lokalu w godzinach szczytu oraz uczulenie członków komisji na potencjalnie negatywny wpływ wzmożonego ruchu wyborców na zachowanie tajności głosowania i prawidłowe wypełnianie zadań przez komisję. Na przykład, jeden członek komisji wyborczej powinien dbać o to, by ustawić wyborców w kolejkę oczekującą na pobranie kart do głosowania. Tempo wydawania kart powinno też być zgodne z tempem głosowania, tak by liczba jednocześnie głosujących wyborców była adekwatna do liczby miejsc, które zapewniają tajność głosowania.

b) Przygotowanie lokali wyborczych

Lokal wyborczy należy opróżnić ze zbędnego wyposażenia, np. szkolnych ławek, szczególnie jeśli lokal nie jest wystarczająco duży dla przewidzianej liczby głosujących. Zbyt mała powierzchnia lokalu powoduje ograniczenie liczby miejsc gwarantujących tajność głosowania. Należy ustalić liczbę stanowisk do głosowania adekwatnie do wielkości obwodu. Stoliki do głosowania w lokalu powinny być rozmieszczone w pewnym oddaleniu od siebie. Przesłony na stanowiskach do głosowania często nie zapewniają tajności. Pożądane byłoby zapewnienie w lokalu wyborczym miejsca do bezpiecznego przechowywania dokumentów związanych z pracami komisji.

2. Niedostateczne wyposażenie członków komisji w materiały biurowe

W dodatkowych komentarzach trzech obserwatorów zwrócili uwagę, że komisji brakowało długopisów, zszywacza czy taśmy klejącej.

Rekomendacja:

Należy zapobiegać brakowi materiałów biurowych takich jak ołówki, długopisy, papier A4 czy papier pakunkowy, bez których praca komisji jest niemożliwa. Zaleca się także przygotowanie opakowań na karty i wszystkie dokumenty oddawane po etapie liczenia głosów.

3. Niedostateczne oznakowanie lokali wyborczych

W 4% przypadków odnotowano złe oznakowanie miejsca głosowania. Kłopot wyborcom sprawia sytuacja, w której w jednym budynku mieści się kilka komisji wyborczych. Zgłaszano także problemy związane z brakiem strzałek kierujących do lokalu komisji wewnątrz budynku. Jeden z obserwatorów zgłosił, że dodatkowym utrudnieniem była zmiana adresu lokalu.

Rekomendacja:

Funkcjonowanie kilku lokali wyborczych w jednym budynku prowadzi do zamieszania i pomyłek. Szczególnej uwagi wymaga zarówno oznakowanie dojścia do komisji wyborczej, jak i opisanie samej komisji. Jeżeli w jednym budynku znajduje się kilka komisji wyborczych, wyborcy powinni być w jasny i jednoznaczny sposób informowani o tym, które adresy przyporządkowano do której komisji. Wielkość obwodów powinna być dostosowana do możliwości lokalowych. Należy zwiększyć kontrolę nad przestrzeganiem kodeksu wyborczego, jeśli chodzi o zakaz umieszczania dwóch lokali wyborczych w jednym większym pomieszczeniu (np. sali gimnastycznej), ponieważ takie przypadki nadal się zdarzają. Lokale wyborcze mają niekiedy zbyt małą powierzchnię w stosunku do liczby głosujących w nich osób. W takich sytuacjach potrzebne jest więcej lokali i – co za tym idzie – komisji, najlepiej w różnych budynkach.

4. Problemy z przygotowaniem do obsługi osób niepełnosprawnych

W jednym przypadku zgłoszono, że do lokalu wyborczego z dostępem dla osób niepełnosprawnych prowadziły schodki. Opisano też sytuację, gdy w lokalu nie zapewniono miejsca umożliwiającego niepełnosprawnemu tajne głosowanie. W innej komisji, pracującej na terenie sanatorium, brakowało krzeseł dla głosujących osób niepełnosprawnych.

Otrzymaliśmy od obserwatorów informację, że w dwóch komisjach nie było nakładek w alfabecie Braille'a. Osoby niewidome musiały czekać na przywiezienie tych pomocy z centrali. W każdej komisji powinna znajdować się taka nakładka, aby umożliwić niezwłoczne głosowanie osobom niewidomym.

Rekomendacja:

Lokale przeznaczone dla osób niepełnosprawnych powinny być kontrolowane pod kątem dostępności dla osób na wózkach. Wszystkie komisje powinny się zaopatrzyć w nakładki na karty do głosowania w alfabecie Braille'a.

5. Wyszkolenie i przygotowanie członków komisji

Obserwatorzy odnotowywali przypadki niedostatecznego wyszkolenia członków komisji wyborczych. Widoczne to było zwłaszcza wśród tych, którzy zasiadali w komisji po raz pierwszy. Brak doświadczenia był istotny szczególnie u osób pełniących funkcję przewodniczącego komisji wyborczej.

W niektórych komisjach wystąpiły problemy z organizacją pracy podczas liczenia głosów (np. dzielenie się komisji na zespoły, wielokrotne liczenie kart na różnych etapach lub pominięcie niektórych etapów liczenia) oraz przy pakowaniu materiałów po zakończeniu liczenia.

15% obserwatorów zgłaszało komisjom uwagi co do sposobu pracy podczas przygotowania lokalu, 28% obserwatorów – podczas głosowania, a 19% – podczas liczenia głosów.

W zdecydowanej większości komisje zostały ocenione przez obserwatorów dobrze lub bardzo dobrze. Jeśli chodzi o etap przygotowania, ocen takich było 94%, etap głosowania – 90%, a etap liczenia głosów – 86%. W przygotowaniu przeważały oceny bardzo dobre. W odniesieniu do głosowania oceny dobre (47%) przyznawano częściej niż bardzo dobre (43%). W odniesieniu do liczenia przyznano 44% ocen dobrych, a 42% bardzo dobrych.

Najpóźniej komisja zakończyła pracę w poniedziałek o 10:50. Przed północą pracę zakończyło tylko 13% obserwowanych komisji. 23% komisji pracowało jeszcze po 3:00.

Rekomendacje:

a) Lepsze przygotowanie członków komisji do pracy

Sprawą priorytetową jest właściwe przygotowanie członków komisji, jakość szkoleń i zagadnienia podejmowane na szkoleniach. Nauka powinna obejmować nie tylko obowiązujące przepisy, ale także organizację pracy – w tym wytyczne PKW dotyczące procedur i zadań przygotowania oraz przeprowadzenia głosowania i ustalania jego wyników. Proponowane przez PKW procedury powinny zostać zoptymalizowane pod kątem czasu potrzebnego na przeliczenie głosów. Rekomenduje się przeciwiczenie lub szczegółowe omówienie oczekiwanego sposobu liczenia kart i głosów, który uwzględni wytyczne PKW, efektywność pracy oraz pełną i wzajemną kontrolę procesu liczenia (w tym wszystkie etapy liczenia głosów i odpowiednią kolejność liczenia), oraz przejrzyste wytłumaczenie członkom komisji powodów takiej właśnie organizacji pracy, co pozwoli im przyswoić to podejście jako prawidłowe. Na szkoleniach zaleca się ponadto przekazanie informacji o tzw. dobrych praktykach pracy w komisjach.

b) Materiały szkoleniowe dla członków komisji

Zaleca się korzystanie z materiałów szkoleniowych i pomocniczych w przystępnej formie: poradników, instrukcji, list „rzeczy do zrobienia” (*checklist / to-do*) i „często zadawanych pytań” (FAQ), materiałów wideo opublikowanych w Internecie, krótkich filmów ilustrujących sposoby rozwiązywania trudnych sytuacji (takich jak tłok w lokalu wyborczym czy naruszenie tajności głosowania). Członkowie komisji nie zawsze są w stanie wziąć udział w szkoleniu lub przyswoić całość informacji. Filmy mogą być uzupełnieniem szkoleń „na żywo”. Wykorzystywane przez komisje pisma lub wydruki prezentacji ze szkoleń są często traktowane jako priorytetowe, podczas gdy ich zakres informacyjny bywa fragmentaryczny. Dobrze przygotowane materiały szkoleniowe przełożą się na zwiększenie kompetencji członków komisji, a to z kolei zwiększy efektywność ich pracy.

c) Dobór kandydatów na członków komisji

Zaleca się poprawienie procesu selekcji kandydatów na członków komisji: taki dobór składu komisji, aby w każdej znalazła się odpowiednia liczba osób z doświadczeniem w pracy komisji, powierzenie funkcji przewodniczącego komisji doświadczonej osobie, najlepiej takiej, która była już wcześniej członkiem komisji wyborczej, oraz odrzucanie kandydatów bez odpowiedniego przygotowania i motywacji. Przydatna byłaby jakaś forma weryfikowania kompetencji członków komisji, choćby poprzez egzamin.

6. Za mało osób obsługujących telefony z komisji wyborczych

Zgłaszano, że kiedy brakowało nazwiska wyborcy na liście głosujących, komisja nie mogła w krótkim czasie uzyskać telefonicznej weryfikacji prawa tej osoby do głosowania.

Rekomendacja:

Proponujemy zatrudnienie większej liczby osób zajmujących się telefoniczną weryfikacją lub udostępnienie centralnego systemu informatycznego, który pozwoli komisji samodzielnie sprawdzać takie uprawnienia.

7. Zła organizacja procesu przyjmowania protokołów z wynikami w komisjach okręgowych

Czas pracy w komisjach znacznie się wydłużał w związku z procedurą oddawania protokołów w komisjach okręgowych.

Rekomendacja:

Członkowie komisji okręgowych powinni być lepiej przeszkoleni w zakresie przygotowywania i oddawania materiałów wyborczych. Procedura z tym związana powinna zostać zoptymalizowana.

8. Naruszenie tajności w przypadku głosowania korespondencyjnego

Jeżeli w danym okręgu wyborczym tylko jedna osoba głosuje korespondencyjnie, jej głos nie jest tajny.

Rekomendacja:

Problem można rozwiązać poprzez stworzenie specjalnej komisji do obsługi wszystkich głosów oddanych korespondencyjnie.

Inne zagadnienia poruszane przez obserwatorów:

1. Pozorne komitety wyborcze

Odnotowano zgłaszanie pozornych komitetów wyborczych, czyli takich, które chociaż są formalnie zarejestrowane, nie wysuwają żadnych kandydatów, ale delegują swoich przedstawicieli do komisji wyborczych. W tych wyborach jedyne komitety, które miały zagwarantowanych członków komisji, to KW PiS oraz KW PSL. **Zdarzało się, że komitety wyborcze, które wystawiły kandydatów, nie miały swoich przedstawicieli w komisjach wyborczych, ponieważ miejsca w nich zostały zajęte przez przedstawicieli komitetów pozornych.** Takie sytuacje powodują brak równowagi w składach komisji wyborczych. Istnieje możliwość, że komitet wystawiający kandydatów stworzy pozorny komitet, który z kolei wprowadzi swoich członków do komisji wyborczej, zwiększając w ten sposób nieproporcjonalnie liczbę przedstawicieli rzeczywistego komitetu w komisjach wyborczych kosztem pozostałych komitetów. Przypadki takie ograniczają pluralizm składu komisji wyborczych stanowiąc najlepszą gwarancję rzetelności wyborów. Obsadzanie komisji wyborczych przedstawicielami komitetów, które nie mają swoich kandydatów w wyborach, nie ma żadnego uzasadnienia.

Rekomendacja:

Rozwiązanie problemu to wprowadzenie przepisu, który pozwala na obsadzenie komisji wyborczej przedstawicielami danego komitetu tylko wtedy, gdy ten wystawi swoich kandydatów.

2. Użycie ołówków w czasie liczenia głosów

Istnieje ryzyko, że członkowie komisji wyborczej będą wpływać na wyniki wyborów poprzez zaznaczanie na karcie wyborczej dodatkowych znaków w polach do głosowania. Można w ten sposób unieważnić głos lub zmienić wybranego kandydata.

Rekomendacja:

Do wykonywania notatek podczas liczenia głosów powinno się używać ołówków, aby uniemożliwić ewentualne dopisywanie długopisem kolejnych znaków „X” na kartach wyborczych w celu unieważnienia głosów.

3. Informacje dla wyborców

Pewne problemy wynikają z niedoinformowania wyborców, którzy nie wiedzą, jak się zachować podczas głosowania.

Rekomendacja:

Celowe wydaje się na przykład, by członkowie komisji informowali wyborców w prosty sposób o sposobie głosowania, np. przekazując komunikat: „Głosujemy na jedną osobę z całej listy. Proszę złożyć kartę przed wrzuceniem do urny”. Przydatny byłby również udostępniony w lokalu wyborczym wzór karty wypełnionej prawidłowo. Informacje o sposobie głosowania nie są jasne dla wyborców.

Podsumowanie

W analizie obserwacji wyborów do Parlamentu RP nie stwierdzono przypadków celowego łamania prawa wyborczego. Większość odnotowanych nieprawidłowości miała znaczenie drugorzędne, natomiast nieprawidłowości, które można ocenić jako istotne, albo występowały incydentalnie, albo nie miały większego wpływu na wynik wyborów. Należy podkreślić problemy związane z pozornymi komitetami wyborczymi oraz tajnością głosowania.

Nie stwierdzono żadnych fałszerstw polegających np. na dorzucaniu wypełnionych kart wyborczych do urny lub na tzw. karuzeli wyborczej, czyli sytuacji, w której wyborca wynosi kartę na zewnątrz lokalu, oddaje ją tam komuś innemu, kto wypełnia ją i przekazuje kolejnemu wyborcy, aby ten wrzucił ją do urny, a swoją niewypełnioną kartę wyniósł na zewnątrz. Nie było także nacisków na wyborców.

Obserwacja prowadzona w ramach OKW wykazała, że zdecydowana większość komisji pracowała rzetelnie i wiarygodnie. Większość komisji wyborczych została też oceniona przez obserwatorów pozytywnie. Zauważono jednak, że znaczna część członków komisji nie została w wystarczającym stopniu przeszkolona.

Możliwość obserwacji wyborów sprawdzila się w praktyce i jest jednym z istotnych elementów przyczyniających się do zapewnienia uczciwości wyborów.

Załącznik

1. Wyniki obserwacji wraz z komentarzami i wybranymi uwagami obserwatorów

OSOBY ZAANGAŻOWANIE W PRZYGOTOWANIE RAPORTU:

Autorzy raportu:

Elżbieta Gęborek
Witold Krawczyk
Michał Leśniak
Rafał Wcisło

Korekta:

Anna Skucińska

OSOBY ZAANGAŻOWANIE W AKCJĘ OBSERWACJI WYBORÓW:

Przedstawiciel ZG KOD:

Małgorzata Lech-Krawczyk

Kierowanie projektem:

Michał Leśniak

Konsultacje merytoryczne:

dr hab. Jacek Haman
dr hab. Grzegorz Kuca
dr hab. Bartłomiej Swaczyna

Szkolenie dla obserwatorów:

dr hab. Grzegorz Kuca

Administracja:

Beata Somerschaf

System informatyczny i strona WWW:

Michał Leśniak
Stefan Sterzycki
Paweł Stępniewski
Dorota Zerbst

Rekrutacja i koordynacja obserwatorów:

Andrzej Bański
Małgorzata Besz-Janicka
Magdalena Bielska
Danuta Biernacka
Maria Hanna Brzózka
Jolanta Gałkiewicz
Helena Maria Kopycińska
Marika Jęczmionka
Anna Kozieł
Witold Krawczyk
Magda Lesiak
Michał Leśniak
Patryk Nowakowski
Magdalena Nurzyńska
Artur Osiński
Irena Paterek
Krzysztof Palacz
Adam Płachciński
Mirosław Przyłipiak
Agnieszka Ptak
Barbara Pyć – Podlewska
Ewelina Pytel
Ilona Rejdych
Agnieszka Stańska-Jędrych
Bartłomiej Swaczyna
Mariusz Szewczyk
Jerzy Wądołowski
Katarzyna Witek
Michał Zieleniewski
Waldemar Żółtowski